

Nr 29.

Ankom till riksdagens kansli den 31 mars 1922 kl. 4 e. m.

Utlåtande i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till anordnande för kommunikationsverkens räkning av arbeten för bekämpande av arbetslösheten.

(3:dje och 4:de avd.)

I en till riksdagen avlåten, den 7 januari 1922 dagtecknad proposition (nr 12), vilken hänvisats till statsutskottet för förberedande behandling, har Kungl. Maj:tt, under återopande av propositionen bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över kommunikationsärenden för samma dag, föreslagit riksdagen

1:o) medgiva, att av ännu odisponerade delar av de till uppförande av bostadshus för tjänstemän vid postverket, telegrafverket samt statens järnvägar och vattenfallsverk å riksstaten för år 1921 och å tilläggsstaten för år 1920 anvisade reservationsanslag om tillhopa 17,500,000 kronor må användas *dels* ett belopp av högst 820,000 kronor för anordnande av bostadshus för post- och telegrafverkens personal i Göteborg och för postverkets personal i Malmö, *dels ock* återstoden enligt Kungl. Maj:ts bestämmande för sådana arbeten för telegrafverkets, statens järnvägars och statens vattenfallsverks räkning, vilka kunna påkallas för bekämpande av arbetslösheten;

2:o) för sistnämnda ändamål på tilläggsstat för år 1922 under titel »Utgifter för kapitalökning, statens affärsverksamhet» anvisa, att utgå av lånemedel, ett reservationsanslag av 5,000,000 kronor.

Beträffande utredningen i ärendet får utskottet hänvisa till återopade statsrådsprotokollet.

Departementschefen erinrar, hurusom 1921 års riksdag med bifall till propositionen nr 158 på tilläggsstat för år 1921 anvisade ett reservationsanslag av 9,000,000 kronor att utgå av lånemedel och att enligt

Kungl. Maj:ts bestämmande användas för sådana arbeten vid telegrafverket, statens järnvägar och statens vattenfallsverk, vilka kunde påkallas för bekämpande av arbetslösheten, s. k. kristidsarbeten. I enlighet med av riksdagen uttalad önskan redovisas dispositionen av detta anslag i en särskild tablå, som återgives å sid. 2 och 3 i åberopade statsrådsprotokollet. Av tablå framgår, att av anslaget disponerats för telegrafverket 2,000,000 kronor, för statens järnvägar 4,990,000 kronor och för statens vattenfallsverk 1,590,000 kronor eller tillhopa 8,580,000 kronor. Å anslaget finnes alltså en reservation av 420,000 kronor att disponeras för ändamålet under innevarande år.

I fråga om det för arbeten vid *telegrafverket* anvisade beloppet, 2,000,000 kronor, som avsågs att bereda sysselsättning åt den befintliga arbetsstyrkan vid verkstaden i Nynäshamn för att förhindra ytterligare avskedanden därstädes, lämnas den upplysningen, att verkstaden till följd av det pågående arbetet med sammanslagning av de båda telefonnäten i Stockholm erhållit så stora beställningar, att ovannämnda belopp icke skulle behöva tagas i anspråk för sitt ändamål förrän under loppet av år 1922.

Ifrågavarande kristidsarbeten vid *statens järnvägar* hava berett sysselsättning åt anställd eller tidigare anställd men icke längre behöflig personal. Endast kristidsarbetena vid *statens vattenfallsverk* synas i någon större utsträckning hava påkallats för arbetslösa på den öppna arbetsmarknaden, särskilt i Södertälje, till följd varav också huvudparten av de bidrag från det allmänna arbetslöshetsanslaget, d. v. s. av andra statsinkomster än lånemedel, som enligt Kungl. Maj:ts beslut kommit dessa arbeten till del, eller 648,000 kronor av sammanlagt 798,000 kronor, uppburits av vattenfallsstyrelsen. Vid samtliga dessa kristidsarbeten hava enligt Kungl. Maj:ts och riksdagens beslut tillämpats lägre arbetslöner än de i allmänhet vid verkens företag eljest gällande.

Behovet av ytterligare medel för ifrågavarande arbeten under år 1922 beräknas uppgå till 12,000,000 kronor, varvid förutsättes, att detta belopp även skulle vara tillräckligt för de första månaderna 1923. Vid övervägande av möjligheterna att bereda medel för ifrågavarande ändamål har fråga uppstått, huruvida icke därtill skulle kunna anlitas besparingar å de till bostadsbyggande vid kommunikationsverken av riksdagen anvisade reservationsanslag.

Beträffande dessa sistnämnda anslag erinras därom, att riksdagen enligt skrivelse den 13 maj 1921, nr 194, bemyndigade Kungl. Maj:t att i fråga om ännu odisponerade delar av förenämnda reservationsanslag om tillhopa 17,500,000 kronor besluta om dessa medels fördelning mellan

verken och närmare användning i enlighet med de grunder, som angåvos i propositionen nr 53 till 1921 års riksdag. I sin skrivelse framhöll vidare riksdagen, bland annat, hurusom den allmänna depressionen och den därav föranledda starka nedgången i driften vid de affärsdrivande verken torde hava medfört ett betydligt minskat behov av personal och lokaler på vissa platser, varigenom också en del av de under högkonjunkturen föreliggande stora svårigheterna att tillgodose åtskilliga föreliggande lokalbehov av sig själva torde hava bortfallit. Det förändrade läge, som sålunda inträffat sedan tidpunkten för anslagens beviljande och i viss mån också efter den tid, då de särskilda planerna rörande medlens användning uppgjordes inom de olika affärsdrivande verken, syntes enligt riksdagens mening i vissa fall föranleda tvekan, huruvida det lokala bostadsbehov, som ännu föreläge, vore av sådan art, att för dess tillgodoseende borde anlitas ifrågavarande med hänsyn till högkonjunkturens abnorma förhållanden tillkomna anslag. Det syntes riksdagen böra tagas under övervägande, huruvida icke i vissa fall med uppförandet av tidigare planerade bostadsbyggen borde åtminstone tillsvidare anstå. Icke minst med hänsyn till de föreliggande svårigheterna att för närvarande åstadkomma tillfredsställande inkomstresultat vid de affärsdrivande verk, varom här vore fråga, ansåge riksdagen det vara en angelägenhet av stor betydelse att även på detta område söka undvika kapitalutgifter, som ytterligare skulle förminska verkens möjligheter att lämna nöjaktig avkastning.

Efter att hava framhållit vissa synpunkter, som borde beaktas vid den förnyade omprövning rörande det alltjämt kvarstående behovet av nybyggnader, som enligt riksdagens mening borde företagas, uttalade riksdagen slutligen sin förväntan, att vid 1922 års riksdag måtte framläggas dels en redogörelse för den del av ifrågavarande anslag, som då disponerats, dels ock, i den mån medlen icke redan kommit till användning, fullständiga planer för medlens fortsatta disposition.

Med anledning av detta riksdagens uttalande vidtogs inom vederbörande verk förnyad omprövning av föreliggande byggnadsplaner, vilka därefter i reducerat skick underställdes Kungl. Maj:t, som genom särskilda beslut disponerade vissa delar av anslagen i fråga på sätt som närmare framgår av den å sid. 8 och 9 i åberopade statsrådsprotokollet återgivna tablån. Densamma utvisar, att av de tillgängliga anslagen disponerats tillhopa 10,031,000 kronor, vadan sålunda 7,469,000 kronor kvarstå odisponerade.

Emellertid har generalpoststyrelsen hemställt, att för bostadshus i Malmö och Göteborg måtte från bostadsanslagen anvisas resp. 500,000 och 320,000 kronor. Departementschefen anför härvid följande:

»Med hänsyn till det trängande behov av ytterligare bostadslägenheter för verkens personal, som, enligt vad av generalpoststyrelsens skrivelse närmare framgår, förefinnes vidkommande Malmö och Göteborg, vill jag förorda, att medel från de ifrågavarande bostadsanslagen anvisas även till förenämnda två bostadsbyggen, vilka också ingingo i de 1921 års riksdag förelagda planerna för bostadsbyggande vid postverket och telegrafverket. Emellertid torde, med hänsyn till de av nästlidet års riksdag gjorda uttalandena, frågan om utförande av berörda bostadsbyggen böra underställas riksdagens prövning.

Om hänsyn toges till förevarande två bostadsbyggen, skulle av bostadsanslagen i fråga återstå odisponerade omkring 6,650,000 kronor. Härtill komma de besparingar, som på grund av de fallande byggnadskostnaderna i några fall måhända kunna uppkomma å redan disponerade delar av anslagen.

Den minskning i behovet av bostäder för kommunikationsverkens personal, som redan av 1921 års riksdag konstaterades, har av skäl, som i 1921 års riksdagsskrivelse nr 194 anförts, sedermera ytterligare fortgått. Från de olika verken har också framhållits, att det lokala bostadsbehov, som nu förefunnes — med ovan angivet undantag för städerna Göteborg och Malmö — vore sådant, att detsamma icke längre syntes böra tillgodoses genom ett extraordinärt bostadsbyggande. Ämbetsverken hava därför tillkännagivit sin avsikt att icke vidare begära medel från ifrågavarande bostadsanslag, vartill givetvis också bidragit styrelsernas förut framhållna betänkligheter med anledning av omöjligheten eller svårigheten att förränta de för bostadsbyggande använda medlen. Det synes mig därför vara att förorda, att ett extraordinärt bostadsbyggande vid kommunikationsverken i enlighet med de 1921 års riksdag förelagda planerna — med nyss angivna undantag — icke vidare fortsättes. Detta utesluter naturligtvis icke, att det bostadsbyggande, som vid verken hittills ägt rum för tillgodoseende av det normala behovet och varför anslag i vanlig ordning tidigare plägat beviljas å verkens kapitalökningsstater, bör fortgå och anslag därför i denna ordning begäras, i den mån förhållandena anses därtill föranleda.

För att i möjligaste mån undvika äskande av nytt anslag till fyllande av det för nödhjälpsarbeten vid kommunikationsverken såsom behövt ansedda beloppet av omkring 12,000,000 kronor anser jag mig böra föreslå, att nyssberörda odisponerade delar eller omkring 6,650,000 kronor av bostadsanslagen må användas för anordnande av nödhjälpsarbeten vid kommunikationsverken. Beträffande de besparingar, som eventuellt kunna uppkomma å redan disponerade delar av bostadsanslagen,

torde, då det här kan gälla endast relativt obetydliga belopp, det böra ankomma på Kungl. Maj:ts att avgöra, huruvida de skola användas till bostadsbygge för vederbörande verks räkning eller komma till användning för det nu avsedda ändamålet.

Då av 1921 års arbetslöshetsanslag för kommunikationsverken, såsom förut nämnts, återstår omkring 420,000 kronor, skulle, inberäknat återstående medel av bostadsanslagen, för nödhjälpsarbetena vid nämnda verk under år 1922 finnas disponibla något mera än 7,000,000 kronor. Såsom nytt anslag behöver alltså för ändamålet på tilläggsstaten begäras ett belopp av i runt tal 5,000,000 kronor.»

*Utskottets
yttrande.*

Utskottet får tillstyrka Kungl. Maj:ts förevarande förslag, i vad det avser fortsättande av kristidsarbetena och planen att åvägabrunga det härför som behövt beräknade beloppet. Utskottet har heller ingen erinran mot ett igångsättande av ovan omförmälda bostadsbygge för postpersonal i Malmö och post- och telegrafpersonal i Göteborg.

I propositionen har framhållits, hurusom ifrågavarande förslag beträffande nödhjälpsarbeten i kommunikationsverkens egen regi endast utgör ett fullföljande av den verksamhet, vartill 1921 års riksdag lämnade sitt bifall. Utskottet har också i sitt den 14 i denna månad avgivna utlåtande angående regleringen för tiden 1 januari—30 juni 1923 av utgifterna för kapitalökning i avseende å statens järnvägar och vattenfallsverk (nr 17 A, punkt 1) erinrat, att under år 1921 betydande arbeten å statens järnvägsbyggnader i Norrland utförts med anslag från arbetslöshetsmedel samt att det enligt utskottets uppfattning även hädanefter torde komma att visa sig av förhållandena motiverat att i sådan ordning anvisa ytterligare anslag för samma ändamål. Utskottet vill emellertid framhålla, att det så till vida förefinnes en avsevärd skillnad mellan vad som äskades i fjol och i år, att i förra fallet anslaget allenast avsåg kristidsarbeten och de beställningar, som kunde bli en följd av dessa, medan från förevarande anslag i år, enligt vad propositionen nr 11 giver vid handen, tillika skall utgå den del av kostnaderna för där föreslagna fristående statsbeställningar hos enskilda företag för kommunikationsverkens räkning, varmed dessas kapitalkonto i varje särskilt beställningsfall anses böra belastas. Det i proposition nr 12 äskade anslaget skall sålunda fylla det dubbla syftet att utgöra insatsen av lånemedel beträffande finansieringen av såväl kristidsarbeten som ovannämnda fristående statsbeställningar.

Till spørsmålet om de senare har utskottet ännu icke fattat ståndpunkt. Visserligen har utskottet i ovan omförmälda utlåtande (nr 17 A)

föreslagit och riksdagen även beslutat, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t skulle giva till känna den uppfattningen, att för fortsättningen av kraftverksbygget vid Lilla Edet och i samband därmed stående materialbeställningar skulle, bland annat, få disponeras 3,5 miljoner kronor av det allmänna arbetslöshetsanslaget. Utskottet håller dock före, att ifrågasvara beställning av vissa maskinaggregat för kraftverket i Lilla Edet är att betrakta mera som en konsekvens av beslutet om fortsättandet av själva kraftbygget därstädes än som en fristående statsbeställning.

Utskottet vill alltså icke motsätta sig, att bidrag från det anslag av lånemedel, varom i proposition nr 12 är tal, jämväl kunna utgå till sådana statsbeställningar, som kunna bli en följd av de kristidsarbeten, för vilkas igångsättande och bedrivande detta anslag är avsett. Frågan, huruvida samma anslag jämväl bör disponeras för ovannämnda fristående statsbeställningar, anser utskottet böra upptagas och avgöras först i samband med behandling av motsvarande spörsmål i propositionen nr 11. Utskottet förutsätter, att samma löneprinciper tillämpas som under fjolåret, samt förväntar, att redogörelse för medlens användning även framdeles lämnas riksdagen.

I likhet med vad fallet var i fjol, anser sig utskottet böra erinra om vikten av att vid fördelningen av de betydande belopp, varom här är fråga, noga uppmärksammas, att desamma komma till användning endast för sådana arbeten, som kunna bli till verklig nytta och vilkas framtida värde kan tänkas i möjligaste mån komma att motsvara storleken av det däri nedlagda kapitalet. I den mån det är möjligt, torde i regel böra utväljas sådana företag, som i varje fall inom den närmaste tiden anses böra komma till utförande och som därjämte äro sådana, att de i förhållande till kostnaderna möjliggöra sysselsättande av ett stort antal arbetare. I viss begränsad utsträckning torde dock måhända ett avsteg från denna grundsats bli nödvändigt på grund av önskvärheten av att kunna bereda arbetstillfällen för fast anställd specialutbildad personal, vars göromål äro av en sådan beskaffenhet, att själva arbetsmaterialet drager en större kostnad än som med hänsyn till arbetets egenskap av nödhjulsarbete vore önskligt.

Under åberopande av vad utskottet sålunda anført, får utskottet hemställa, att riksdagen må

a) medgiva, att av ännu odisponerade delar av de till uppförande av bostadshus för tjänstemän vid postverket, telegrafverket samt statens järnvägar och vattenfallsverk å riksstaten för år 1921 och å tilläggs-

staten för år 1920 anvisade reservationsanslag om tillhoppa 17,500,000 kronor må användas *dels* ett belopp av högst 820,000 kronor för anordnande av bostadshus för post- och telegrafverkets personal i Göteborg och för postverkets personal i Malmö, *dels ock* återstoden enligt Kungl. Maj:ts bestämmande för sådana arbeten för telegrafverkets, statens järnvägars och statens vattenfallsverks räkning, vilka kunna påkallas för bekämpande av arbetslösheten;

b) för sistnämnda ändamål på tilläggsstat för år 1922 under titel »Utgifter för kapitalökning, statens affärsverksamhet» anvisa, att utgå av lånemedel, ett reservationsanslag av 5,000,000 kronor.

Stockholm den 31 mars 1922.

På statsutskottets vägnar:

S. H. KVARNZELIUS.

Närvarande: se under utlåtandet nr 28.